

Κοργιαλένειο
Ιστορικό & Λαογραφικό
Μουσείο Αργοστολίου

Το έκθεμα Ιουλίου 2021:

Δύο πίνακες του Νικολάου Καντούνη

Ο ζωγράφος Νικόλαος Καντούνης γεννήθηκε και πέθανε στη Ζάκυνθο (1768 έτος βάπτισης-1834). Γιος του ιατρού Ιωάννη Καντούνη, μαθήτευσε αρχικά κοντά στον Αντώνιο Μαρτελάο, ενώ ζωγραφική έμαθε κοντά στον Ιωάννη Κοράη, και ίσως και κοντά στον Νικόλαο Κουτούζη, αν και ο ίδιος στην πιο γνωστή από τις αυτοπροσωπογραφίες του τονίζει ότι είναι αυτοδίδακτος. Σε μικρή ηλικία χειροτονήθηκε διάκονος (1786) και συνέχεια ιερέας (1788). Αναδείχτηκε σε έναν από τους πέντε δασκάλους της Επτανησιακής Σχολής (Παναγιώτης Δοξαράς, Νικόλαος Δοξαράς, Νικόλαος Κουτούζης, Νικόλαος Καντούνης, Σπυρίδων Βεντούρας) παρά το γεγονός ότι οι γονείς του δεν του επέτρεψαν να σπουδάσει στη Βενετία για να τελειοποιήσει τις γνώσεις του και να διευρύνει τους ορίζοντές του.

Ως μέλος της Φιλικής Εταιρείας, εξορίστηκε για την εθνική του δράση από τους Άγγλους το 1821 στο νησάκι Δίας απέναντι από τη Λειβαθώ, όπου προσεισμικά υπήρχαν έργα του καθώς και σε άλλους ναούς ίσως και σε ιδιωτικές συλλογές στην Κεφαλονιά. Ασχολήθηκε με την αγιογραφία και με την κοσμική ζωγραφική, ιδιαίτερα με την προσωπογραφία. Μαζί με τον Νικόλαο Κουτούζη είναι οι εισηγητές της αυτοπροσωπογραφίας στα Επτάνησα, μιας υποκατηγορίας της προσωπογραφίας με πολλές χρήσεις και πολλούς

συμβολισμούς. Μεταξύ των άλλων η αυτοπροσωπογραφία αποκαλύπτει την αυτοσυνειδησία των ζωγράφων και την επιδίωξή τους να αυτοπαρουσιαστούν ως πνευματικοί δημιουργοί, οι οποίοι ανήκουν στην ανώτερη θέση της κοινωνικής πυραμίδας και δεν είναι χειρώνακτες.

1. Νικόλαος Καντούνης, *Προσωπογραφία Πέτρου Βαλσαμάκη*, περί το 1800(;), ελαιογραφία σε καμβά, 68x54 εκ., Αστική Συλλογή, Δωρεά Δημητρίου Καμπάνη 1969(εικ. 1).

Εικ. 1

Σε ουδέτερο βάθος απεικονίζεται καθιστός λίγο πάνω από τη μέση ώριμος άντρας με ολόλευκα μαλλιά. Στρέφει τον κορμό κατά τρία τέταρτα προς τα δεξιά ως προς τον θεατή και το πρόσωπο κατά τρία τέταρτα προς τα αριστερά. Φορεί πολυτελή αστική ενδυμασία, άσπρο πουκάμισο με φουλάρι με δαντελένιες λεπτομέρειες και μαύρο σακάκι. Έχει φυσιολογικά χαρακτηριστικά προσώπου που τονίζονται από τη βαρειά μύτη και το βαθύ βλέμμα. Φέρει το αριστερό του χέρι στο στήθος κάτω από το σακάκι, μια χειρονομία γνωστή από ανδριάντες της αρχαιότητας. Στο δεξί του χέρι κρατεί πινακίδα που φέρει την επιγραφή: *Al Nobile Signore / [...] Sig. Pietro Conte Valsamachi / [...] Ceffalonia (sic)* και τοποθετεί τον εικονιζόμενο στο κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο ανήκει. Η συνήθεια που καθιερώθηκε τον δέκατο έκτο αιώνα, να συνοδεύεται ο απεικονιζόμενος από τα σύμβολα του επαγγέλματός του και της τάξης του εξέλιπε όσο προχωρούσε ο δέκατος ένατος αιώνας, ο οποίος λάτρευε τη διάσημη προσωπικότητα, η οποία στηριζόταν στις προσωπικές της αξίες.

Η αντιθετική κίνηση του σώματος σε συνδυασμό με τη ζωηρότητα του προσώπου χαρίζει στη μορφή ενεργητικότητα. Ο λευκός διαγώνιος άξονας που ορίζεται από τη λευκή κόμη, το λευκό της ενδυμασίας και τη λευκή πινακίδα δρά αντιστικτικά προς το μαύρο σακκάκι και οδηγεί το βλέμμα του θεατή είτε στο ροδαλό, σοβαρό πρόσωπο είτε στην πινακίδα, ώστε να ολοκληρωθεί το περιεχόμενο του έργου. Πρόκειται για μια συμβατική, επίσημη προσωπογραφία, μάρτυρας του «επτανησιώτικου νατουραλισμού», όπως έχει αποκαλέσει ο

Άγγελος Προκοπίου (1936) την τέχνη που αναπτύχθηκε τον δέκατο όγδοο και τον δέκατο ένατο αιώνα στα Επτάνησα.

Ο εικονιζόμενος Πέτρος Βαλσαμάκης (1720 περ.- ;) πρέπει να ταυτίζεται με τον Πέτρο Βαλσαμάκη, πατέρα του Δήμου και του Νικολάου Βαλσαμάκη, των οποίων οι προσωπογραφίες επίσης απόκεινται στο Κοργιαλένιο Μουσείο. Η οικογένεια Βαλσαμάκη είναι από τις πιο παλιές και πιο ισχυρές οικογένειες της Κεφαλονιάς. Φραγκικής καταγωγής, το 1428 επί Τόκκων, η οικογένεια Βαλσαμάκη έλαβε τιμάριο στο νησί και τον τίτλο του βαρώνου. Εγκαταστάθηκε στην Πεσσάδα και το 1638 ανανεώθηκαν τα προνόμιά της. Στη Χρυσή Βίβλο γράφτηκε στο διάστημα 1593-1604 και το 1796 έλαβε τον τίτλο του κόμητος από τους Ενετούς. Η οικογένεια ανέδειξε πολιτικούς, επιστήμονες, επιχειρηματίες

2. Νικόλαος Καντούνης, Προσωπογραφία Μαρίνου Βέγια, post quem 1825, ελαιογραφία σε καμβά, 84x64 εκ., Αστική Συλλογή, Δωρεά Μαρίας Μαρκογιάννη 2003(εικ. 2).

Εικ. 2

Από σκοτεινό βάθος αναδύεται σχεδόν ημίσωμη η μορφή ώριμου άντρα που στρέφει κατά τρία τέταρτα προς τα αριστερά ως προς τον θεατή τον κορμό και σχεδόν μετωπικά το πρόσωπο. Στο λιπόσαρκο πρόσωπο, με το στενό μέτωπο, τα ισχνά χείλη, το δυναμικό πηγούνι και το διεισδυτικό βλέμμα, αποτυπώνεται το κύρος του εικονιζομένου, το οποίο ενισχύεται από την επίσημη μαύρη στολή με τα χρυσαφί σειρήτια, τη δαντέλλα του λευκού πουκάμισου, την πλατειά κόκκινη-γαλάζια ταινία και το παράσημο των Αγίων Μιχαήλ και Γεωργίου στο στήθος. Κρύβει το δεξί του χέρι κάτω από τα ενδύματα, ενώ με το αριστερό του χέρι κρατεί πινακίδα με την εξής επιγραφή:

A Sua Altezza / [...]Marino Veja / S. C. S.S. Me [...]/

Presidente del Senato/ Corfu.

Πρόκειται για μια από τις πιο εκφραστικές προσωπογραφίες του Καντούνη της ώριμης φάσης του, αφού χρονολογείται με αφετηρία το 1825, έτος απονομής στον εικονιζόμενο του παρασήμου που προαναφέρθηκε.

Ο Μαρίνος Βέγιας από το Αργοστόλι , άντρας εξαιρετικής μόρφωσης και δεινός ρήτορας, ήταν πολιτικός, ο οποίος διετέλεσε βουλευτής, ύπαρχος Κεφαλληνίας, πρύτανης στη Ζάκυνθο(1806), πρόεδρος της Βουλής (1817), πρόεδρος της Γερουσίας(1818). Η οικογένεια Βέγια κατάγεται από το ιλλυρικό νησί Veglia, το οποίο ανήκε στην αυστριακή Σκλαβουνία και γι' αυτό η οικογένεια ονομαζόταν Σκλαβούνος. Απαντάται να κατοικεί στα Σπαρτιά, είχε ιδιόκτητο ναό στο Κάστρο Αγίου Γεωργίου, έκτισε και προικοδότησε το Μοναστήρι της Θεοτόκου στη θέση Λάμια στα Δειλινάτα.

Το παράσημο των Αγίου Μιχαήλ και Γεωργίου, το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, απονεμήθηκε στον Μαρίνο Βέγια το 1825, καθιερώθηκε με ενέργειες του αρμοστή Μαίτλαντ το 1818, με σκοπό να τιμώνται άτομα στην επικράτειά του και στη συνέχεια για να τιμώνται όσοι προσέφεραν υπηρεσίες στη Μεγάλη Βρετανία στο εξωτερικό. Ο Καντούνης το έχει ζωγραφίσει με κάθε λεπτομέρεια, ώστε να διακρίνεται το κεντρικό μοτίβο: Ο Άγιος Μιχαήλ, ως άλλος Άγιος Γεώργιος, καταβάλλει τον Σατανά, ο οποίος απεικονίζεται ως αλυσοδεμένος έγχρωμος άντρας, παράσταση που προκαλεί αρνητικές συζητήσεις για την πολιτική της Αγγλίας στις αποικίες της.

Ο Νικόλαος Καντούνης έχει επηρεαστεί από τον Νικόλαο Κουτούζη (1741-1813) χωρίς όμως να φθάνει ποτέ στην ποιότητα των έργων εκείνου. Ειδικά στις προσωπογραφίες μένει περισσότερο στην επιφάνεια και στα εξωτερικά γνωρίσματα και δεν προχωρεί στην ψυχολογική επεξεργασία των μορφών. Οι δύο προσωπογραφίες, έργα του Νικολάου Καντούνη, στο Κοργιαλένιο Μουσείο αποτελούν σημαντικά δείγματα της προσωπογραφικής του τέχνης. Τόσο στην προσωπογραφία του Πέτρου Βαλσαμάκη με την αυστηρή χρωματική παλέτα όσο και στην προσωπογραφία του Μαρίνου Βέγια με την πλουσιότερη χρωματική πραγμάτευση, κατορθώνει να εκφράσει την αυτοπεποίθηση και των δύο εικονιζομένων, η οποία είναι βαθιά ριζωμένη στη συνείδησή τους λόγω της ανώτερης θέσης τους στην αυστηρά ταξική επτανησιακή κοινωνία. Ο υπομνηματισμός, μέσω της πινακίδας με την επιγραφή την οποία κρατεί κάθε εικονιζόμενος, δεν αφήνει καμιά αμφιβολία για την απόσταση που χωρίζει τον εικονιζόμενο από τον απλό θεατή του.

Η Έφορος

Δώρα Μαρκάτου

Ιστορικός τέχνης

τ. Αναπλ. Καθηγ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων